

rze komunikacji naukowej i społecznej, przynosi nową jakość – także w komunikacji piśmienniczej.

Praca stanowi zatem bardzo interesujące studium przemian i roli książki w nowych warunkach technologicznych i medialnych. Zawiera również sporo przemyśleń autorki w związku z nurtującymi wszystkimi dylematami związanymi z elektronicznymi me-

diami i przyszłością książek. Publikacja zasługuje na uwagę zarówno ze względu na podjęty temat, jak i bardzo oryginalny, a przy tym w pełni uzasadniony, sposób jego przedstawienia.

Ewa Głowacka

Instytut Informacji Naukowej i Bibliologii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu

Długo oczekiwanym prezentem na koniec 2013 r. okazała się książka prezentująca dorobek z obrad Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej zorganizowanej przez Katedrę Informacji Naukowej i Bibliologii Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy w dniach 13–14 października 2011 r. Katarzyna Domańska i Bernardeta Iwańska-Cieślak we *Wstępie* do tej publikacji w ciekawy sposób wyjaśniły, jak należy interpretować pojęcie kultury występujące w tytule książki, wskazując, że zarówno kultura, jak i książka oraz prasa kształtują osobowość każdego z nas, są głównymi czynnikami, które integrują społeczeństwo i służą spójności danego systemu społecznego.

Obszerny materiał zawarty w publikacji podzielony został na trzy główne nurty tematyczne. I tak dział pierwszy tworzą tematy skupione wokół „Kultury dawnej książki”, środkowy po-

---

Książka i prasa w kulturze, pod red. Katarzyny Domańskiej, Bernardety Iwańskiej-Cieślak, Bydgoszcz: Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego 2013, 388 s., ISBN 978-83-7096-937-0

DOI: 10.12775/TSB.2014.012

święcono „Prasie dawnej i współczesnej”, zamykającym zaś zagadnieniem są „Oblicza książki i bibliotek”. Łącznie na 388 stronach druku zawarto 25 artykułów.

Dział pierwszy otwiera opracowanie autorstwa Dariusza Spychały zatytułowane *Biblioteki chrześcijańskie w Rzymie IV–VI wieku. Wybrane zagadnienia*, w którym opisano, w jaki sposób powstawały biblioteki w Imperium Rzymskim. Autor zwrócił uwagę, że

chrześcijański Kościół pełnił u schyłku starożytności wiele ról, między innymi utrwałał zdobycze kulturalne starożytnego świata, stąd też dzięki klasztorom, bibliotekom i archiwom chrześcijańskim możemy dzisiaj podziwiać wiele zabytków kultury antycznej.

Z kolei Zdzisław Kropidłowski przybliżył nieco szerzej temat agend liturgicznych, a szczególnie wybranych wydań w Prusach Królewskich i Książęcych. Autor zauważył, że ewangelickie agendy liturgiczne dostarczają dzisiejszemu czytelnikowi dużo ważnych informacji zarówno o kulturze, jak i życiu codziennym ówczesnych mieszkańców Prus.

Na uwagę zasługuje również tekst Andrzeja Mycio, prezentujący sylwetkę zasłużonego historyka Pomorza i uczonego szczecińskiego XVIII w. – Ludwiga Wilhelma Brüggemanna i jego pasje. Uzupełnieniem artykułu jest *Inwentarz rękopisów* pochodzących z biblioteki Ludwiga Wilhelma Brüggemanna, przechowywanych obecnie w Bibliotece Uniwersyteckiej w Toruniu.

W części poświęconej kulturze książki dawnej ukazało się w sumie 11 artykułów o mocno zróżnicowanej problematyce. Za bardzo cenny należy uznać tekst Jerzego Koniecznego penetrujący *Literaturę polską na kartach kalendarzy pomorskich czasu niewoli*, artykuł Beaty Kurek przypominający wieloletnią pracę, trudną drogę i krytykę wielkiego dzieła Karola Estrei-

chera, jakim była „Bibliografia Polska”, oraz materiał Żanety Kubickiej, w którym autorka częściowo zilustrowała, w jaki sposób można wykorzystać nowoczesne narzędzia internetowe w odtwarzaniu dawnych księgozbiorów.

Autorki kolejnych prac skoncentrowały się na materiałach źródłowych. I tak Bernardeta Iwańska-Cieślik dostrzegła potencjał badawczy, jaki drzemie w katalogach księgarskich Księgarni Powszechnej z Włocławka wydawanych na początku XX w., a Danuta Wańska udowodniła, iż „Gazeta Kaliska” z lat 1893–1914 oprócz tego, że jest doskonałym źródłem historii Kalisza i okolic, może również zostać wykorzystana w badaniach nad warszawskimi firmami wydawniczymi.

Ponadto w pierwszym bloku tematycznym czytelnik dzięki artykułowi Agaty Bożek może zapoznać się z historią i dorobkiem wielkiego promotora książki i czytelnictwa międzywojennej Częstochowy – Antoniego Gmachowskiego, natomiast z tekstu Agaty Samseł dowiaduje się, jakie zagadnienia odgrywały najważniejszą rolę w podręcznikach szkolnych lat międzywojennych i jak ciekawie wyeksponowana była również wizja ówczesnej Polski.

Tematykę „Kultura dawnej książki” zamyka artykuł Leny Kamińskiej-Mazur zatytułowany *Kulturotwórcza działalność częstochowskiej drukarni Franciszka Dionizego Wielkoszewskiego*. Autorka podkreśliła ogrom-

ne zasługi tego drukarza i wydawcy z Częstochowy nie tylko w sferze wydawniczej, ale także kulturalnej i społecznej.

Drugi dział: „Książki i prasy w kulturze”, poświęcono prasie dawnej oraz współczesnej. Cykl ten otwiera artykuł zatytułowany *Czasopisma popularno-naukowe dla dzieci i młodzieży do 1939 roku*, w którym Małgorzata Łęgowik dokonała charakterystyki wybranego typu czasopiśmiennictwa.

Dwa kolejne teksty przybliżyły czytelnikowi ciekawy okres międzywojenny poprzez prezentację wybranych typów prasy. I tak Renata Łęgowik w artykule *Częstochowskie czasopisma szkolne w latach międzywojennych* przeanalizowała zbiór czasopism szkolnych, międzyszkolnych oraz harcerskich szkolnictwa częstochowskiego w latach 1918–1939. Autorka opublikowała również wykaz bibliograficzny czasopism szkolnych obejmujących 23 pozycje. Natomiast Monika Olczak-Kardas w pracy *Rola czasopism pedagogicznych dwudziestolecia międzywojennego w kształtowaniu świadomego odbiorcy książki i prasy (na wybranych przykładach)* skoncentrowała się na ukazaniu znaczenia, jakie odgrywały czasopisma pedagogiczne w kształtowaniu świadomości nauczyciela w okresie międzywojennym. W tym celu autorka dokonała między innymi analizy 6 czasopism pedagogicznych.

Źródłem informacji o środowisku akademickim była prasa zakładowa uczelni wyższych, którą zaprezentowała Monika Kubiak. W artykule *Wspomnienia socrealizmu. Jak czasopisma zakładowe lat 50. miały kształtować umysły studentów i pracowników uczelni wyższych* autorka zwróciła szczególną uwagę na rolę, jaką miały wówczas odgrywać te pisma. Zaznaczyła, że w latach 50. XX w. ten typ czasopiśmiennictwa szerzył się niemal na każdej polskiej uczelni i służyć miał przede wszystkim odpowiedniej „integracji” środowiska akademickiego, narzuconej odgórnie w myśl idei marksizmu-leninizmu.

Innym rodzajem prasy zainteresowała się Milena M. Śliwińska opisująca toruński „Przegląd Artystyczno-Literacki”. Autorka podkreśliła, że zainicjowane w 1992 r. pismo szybko stało się trybuną toruńskiego świata artystów, lecz pomimo wprowadzenie koniecznych zmian i prób dostosowania się do warunków, przetrwało zaledwie 10 lat.

W kolejnym artykule Magdalena Przybysz-Stawska dokonała prezentacji „spostrzeżeń i wniosków dotyczących związków prasy i kultury w odniesieniu do jednego z najbardziej popularnych tygodników: «Newsweek Polska»” (s. 258). Autorka po przeanalizowaniu 53 numerów pisma z lat 2001–2002 doszła do wniosku, że tygodnik nie wywarł istotnej roli opiniotwórczej w dziedzinie kultury,

albowiem teksty o tej tematyce gościły na jego łamach dość rzadko i miały charakter bardziej informacyjny niż publicystyczny.

Blok prasoznawczy zamyka tekst Katarzyny Wodniak, która jest badaczem prasy kobiecej. Tym razem przedstawiła główne kierunki badań nad tym rodzajem czasopiśmiennictwa wydawanego w Polsce. Zdaniem autorki szczególnie wartościową pozycją dotyczącą tego zagadnienia jest praca Zofii Sokół zatytułowana *Prasa kobieca w Polsce w latach 1945–1995*, będąca pierwszą właściwą monografią tego typu czasopism.

Ostatni dział zatytułowany „Oblicza książki i bibliotek” rozpoczyna obszerny artykuł Wandy A. Ciszewskiej. Autorka w artykule „Święto Oświaty” w świetle instrukcji z lat 1946–1949 przybliżyła odnalezione instrukcje Centralnego Komitetu Obywatelskiego dotyczące przebiegu oficjalnego święta państwowego obchodzonego powszechnie i uroczystie w Polsce Ludowej. Ta toruńska badaczka przypomniała o uroczystości, która w „intencji dysponentów władzy miała zdewaluować i zatrzeć pamięć o «Święcie Konstytucji»” (s. 306).

W kolejnych dwóch tekstach dominującą rolę odgrywały biblioteki szkolne i publiczne. Marcin Drzewiecki w swoim artykule *Biblioteki publiczne i szkolne w środowisku społecznym. Wybrane aspekty* bardzo trafnie zauwa-

żył, że w placówkach tych niezbędne są zmiany społeczne, kulturowe, polityczne i ekonomiczne, aby mogły one w pełni realizować swoje zadania. Natomiast Katarzyna Domańska w *Bibliotekach szkolnych jako centrum kultury w środowisku lokalnym na wybranych przykładach* podkreśliła, jak ważna jest oferta zarówno działalności *stricte* kulturalnej, jak i pedagogicznej tego typu instytucji, aby w odpowiedni sposób mogły one kształtować gusta młodego odbiorcy kultury.

Książką przeznaczoną dla jeszcze młodszego odbiorcy zainteresowała się Bożena Bogdańska. Autorka zwróciła uwagę, że we współczesnym świecie „treści pozytywne, informacje kulturalne są w mediach marginalizowane” (s. 331), częściej znajdziemy w nich przemoc, agresję i bylejakość. Dlatego tak ważne jest, aby w życiu dziecka najmłodszego nie zabrakło kontaktu z książką odpowiednią do jego wieku.

Pewnym potwierdzeniem tej tezy jest następny artykuł, autorstwa Stanisławy Kurek-Kokocińskiej, która przytoczyła wspomnienia wielu znanych osób, między innymi: Czesława Miłosza, Stanisława Lema, Jacka Bocheńskiego czy Julii Hartwig. Dla większości nich książka z okresu dzieciństwa przywoływała w pamięci dom i najbliższych, innym kojarzyła się z pierwszą biblioteką, a dla jeszcze innych była wspomnieniem miłego prezentu sprzed lat.

Dział trzeci zamykają teksty osób interesujących się nowymi mediami. Małgorzata Kowalska w artykule *Jakakolwiek, dla kogokolwiek, gdziekolwiek – obecność książki w polskich mediach elektronicznych* przedstawiła wnioski, do jakich doszła po przesłaniu ramowych programów radiowych i telewizyjnych (jesień 2011 r.), jak i oferty internetowej w poszukiwaniu audycji, programów bądź też informacji o problematyce „książkowej”. Spostrzeżenia autorki są bardzo interesujące, okazało się bowiem, że o ile propozycje telewizyjne były mało atrakcyjne i niewystarczające w krzewieniu zagadnień kulturalnych, to już radiowa oferta „książkowa” jest bardziej zajmująca i bogata. Natomiast o obecności problematyki ściśle związanej z książką w Internecie niech świadczy cytat z artykułu – „Potwierdzeniem niezaprzeczalnego faktu istnienia książek i zagadnień z nimi związanych w środowisku cyfrowym jest liczba 192 milionów stron WWW wyświetlona w odpowiedzi na zapytanie z terminem «książka» skierowane do wyszukiwarki Google” (s. 366).

Z kolei Maciej Weryho i Małgorzata Zmitrowicz pokusili się o przeprowadzenie ankiety wśród użytkowników Biblioteki Głównej Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy na temat wykorzystania książek i czasopism w postaci cyfrowej. W badaniach ankietowych (13 pytań) przeprowa-

dzonych w marcu 2011 r. wzięło udział 197 osób. Dla większości respondentów nowe możliwości technologiczne były bardzo pożądaną i atrakcyjną formą lektury, jednak ankieta uzmysłowiła jej twórcom ciągle istniejące bariery, z którymi czytelnicy muszą się zmagać przy tego typu użytkowaniu.

Kończąc ocenę zawartości *Książki i prasy w kulturze*, warto podkreślić jej bogactwo i różnorodność tematyczną. Z pewnością, jak napisały redaktorki publikacji, może ona „stanowić inspirację do przyszłych badań zarówno dla historyków książki, bibliotekoznawców, jak i prasoznawców” (s. 11). Z obowiązku recenzenta należy też dodać, że każdy artykuł uzupełnia bibliografia załącznikowa i streszczenie w języku obcym (angielskim lub niemieckim). Dodatkowo atrybutem książki wydanej nakładem Wydawnictwa Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy jest ładna, przyciągająca wzrok okładka.

Konkludując, należy z całą pewnością polecić wszystkim zainteresowanym omawianą publikację, ponieważ szeroki wachlarz zaprezentowanych zagadnień, zrozumiały język i przejrzystość sprawiają, że czyta się ją z przyjemnością.

Joanna Gomoliszek

Katedra Informatyki Naukowej i Bibliologii Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy